

BUDAPEST FÜRDŐVÁROS

– Gondolatok az Országos Fürdő-Kongresszus alkalmából. –

MINDEN tavasszal elhangzik a felhívás közönségünkhöz: keressük fel a magyar fürdőket! Ne vigyük ki idegenbe a pénzünket! És minden ősszel halljuk a panaszt, hogy az itthon maradt hazafias közönség nem kapott szobát, hogy kilakoltatták, amikor pedig még kedve lett volna tovább maradni, hogy a fürdőben kabinhoz alig jutott s az ellátás is mintha megromlott volna a főidény tömegvásárában. Ennek mindenütt az a kapcsolat az oka, ami a fürdők fejlődése és látogatottsága között fennáll, s amelyben ez a két faktor ha pozitív, egymást tolja, ragadja előre, de ha megfordul: megállítja, visszarángatja.

A legfőbb nehézség a magyar közönség megszerzésében, amivel számolni kell, a kis népeknek, szegényebb kultúrnemzeteknek idegenbe vágyódása. Utazni, látni tengert, hatalmas hegyeket, ősi nagy kultúrát, s okulni, tanulni, ha mást nem, nyelveket: legyőzhetetlen vágya népünknek, mely sokszor még a gyógyulás útját is idegenbe vágyódásának kielégítésével keresi. Nem hazafiatlanság s nem az itthoniak lekicsinylése ez, legalább az esetek egy részében nem az, hanem kultúrszomj és lelkihiány. És ne áltassuk magunkat avval, hogy ezen változtatni lehetne bármily hazafias propagandával. Segíteni a fürdőhelyeinken ez úton fenyegető frekvencia-hiányon csak úgy lehet, ha minél nagyobb tömegeket mozdítunk meg, olyanokat, akik még eddig sehová sem mozdultak, — és ha a kifutó túlmozgékonyakat mi magunk is külföldi vándorokkal, reánk kíváncsiakkal, rokonszeuvezőkkel pótoljuk.

Miért ne lehetne gyönyörű fővárosunknak, hihetetlen gazdag és pompás hévfürdőinknek, a kies Mátrának és Európa legnagyobb tavának valódi idegenforgalma? Miért ne, mikor még a Spitzbergáknak, a halszagú norvég városoknak és a Szaharának is van? Minden a szervezett propagandán fordul meg, amely a külfölddel megismertet bennünket és az első fecskéket, ha áldozattal is, de idehozza. Úgy látszik, ennek tudatára ébredtünk; az érdekeltségek közös munkára fogtak össze, s nem idegenkedik kormányunk sem ennek a gyümölcs-termő munkának támogatásától. A régi panasz, hogy Eécsen túl egy idegen se jut, többé nem jogosult; egyre többen törik át ezt a kordont, jönnek, látnak és meggyőzve távoznak. Ha az Idegenforgalmi Érdekeltségek Szövetségének, a Székesfővárosi Idegenforgalmi Irodának és a Duna Szövetségnek bravúros tevékenységét akarom jellemezni, csak reá kell mutatnom az általuk szervezett és lebonyolított idegenjárásra. Szeptemberben itt voltak a zoológusok és sejtkutatók mintegy 900-an, a német gyermekorvosok 660-an, a belgyógyászok

lerándultak bécsi kongresszusukról mintegy 100-an; márciusban az Ostseeverband 40 tagja járt nálunk, az osztrák turisták arca 380-án. Követték őket a német balneológusok 140-én, szállodaigazgatók 70-en, az osztrák idegenforgalmi alakulatok vezérei 20-án, az olaszokéi külön 16-an. Legutóbb itt tartózkodott 31 olasz képviselő 2 hétig, a cserkészlányok világszövetsége júniusban várunk mintegy 400 svédet a társadalom minden rétegéből; ugyancsak júniusban lesz itt a finn-ugor kongresszus, eddig szinte kétezer jelentkezővel; továbbá a keresztény leányegyesületek világszövetségének kongresszusa 3—400 résztvevővel; júliusban jön vagy 120 amerikai orvos és augusztusban lerándul a bécsi „Sangerfest“ 3—4.000 résztvevője. Itt lesz ősszel a múzeumi igazgatók világkongresszusa, az idegenforgalmi alakulatok nemzetközi szövetségének nagygyűlése, az utazási irodák nemzetközi tanácskozása és a Schubertbund 3—400 tagjának látogatása.

Idegenforgalmunk tehát szédületesen megnövekedett; a hivatalos statisztika szerint egy őszi hónap alatt több, mint egy háború előtti évben! Szinte elhinni sőt tudjuk, hogy hogyan helyezhető el Budapesten 1—2.000 ember, mikor oly kevés szállodánk van és a nagy kereslet — sajnos — riasztó hatású szoba-hausse-t kezd kiváltani. Budapesten is felmerült tehát, ami minden magyar fürdőnk fejlődésének örökös gátja volt: a fűrőhelyek korlátozottságának átka.

Látjuk ugyan, hogy egyik-másik szállodánk bővül, nagyobbodik, de mi ez a mai és a jövőben várható kereslethez képest? A palotaszállók még egyszer oly hosszú sorának kellene már magát a Duna tükreben nézegetnie, mint amennyi ott áll; bizony, e tekintetben Bécs még messze túlszámnyal bennünket. De a kellemes és olcsón kapható szállás csak elemi lehetősége az idegenforgalomnak, magában ez még nem vonz. Miért kereshetik hát fű Budapestet az idegenek? Bizonyára nem műkincseiért, sem történelmi emlékdért, ipara és kereskedelme is gyermekcipőben jár, s búzáját, állatját is dróton veszik meg, s nem személyes látogatással. Két vonzó erőnk van azonban, ami hatalmas és örök s amire világvárosi politikánkat építeni lehet: ezek pompás, elragadó fekvésünk a hatalmas Duna két partján, az erdőborította hegyek és a nagy lapály törésvonalában és eléggé meg nem becsülhető hévforrásaink sokasága és gazdagsága. Évekkel ezelőtt kimondtunk egy jelszót: „Budapest fürdőváros“, amit akkoron talán frivolnak, komolytalannak ítéltetek, de ami minden derűje és vidámsága dacára mind komolyabban és a mutatkozó siker jegyében kérlelhetetlenül kezdi kijdőlni e város jövődjő fejlődésének útját. Indulnunk kell, ha élni akarunk, amerre természetadta helyzetünk és hivatásunk irányít és meg kell tennünk egy szép jövődjő kedvéért az áldozatos lépéseket is, ha azt akarjuk, hogy ez a jelszó ne csak örökké hangoztatott blöff, megunt kiszólás, hanem egy hatalmas elhatározás, monumentális termelő munka és világgraszoló siker rűgőja legyen.

A múlt évben Balatonfűreden tartott kongresszusunkon némi keserűséggel mutattam reá a hibákra és hiányokra, amik e téren Budapest székesfűváros lelkiismeretét terhelik. Hangoztattam, hogy ezeken sürgősen segíteni kell, ha szemébe akarunk nézni annak a sokezer idegennek, kiket e jelszóval idecsábítunk és akik azt kritikus szemmel

számonként tölünk. Azóta néhány üdvös lépésről számolhatunk be és egy eleve elhibázotról, amibe úgy látszik, bele kell törödnünk, s amit céltévesztettsége mellett szépsége és jövedelmezősége menteg; Az egyik a Gellért-szálló kibővítései és a sok vihart állott Széchenyi-fürdő strandfürdőjének befejezése, amit most végeredményben elégtelen és jövő reményekkel szemlélhetünk. A másik a Gellért-hegy déli lejtőjének gyönyörű sétányá fejlesztése, amiért minden elismerés megilleti a tervező mérnököt és az áldozatkész fővárost. Még azt is meg tudjuk bocsátani, hogy a lejtő alját két év előtt már parkírozták és azt most újra feldúlták, de el kell ismernünk, hogy sokkal szebben csinálták meg. Azonban arra a hírre már égnek áll hajunk minden szála, hogy a Gyopár-utcából kiindulva egy a hegytetőre vezető serpentin kocsimat fognak csinálni, újra keresztül-kasul rombolván ezeknek a szép és békés biztonságot nyújtó gyalogutaknak jó részét és belevive ide is a port, a túlkölést, s a száguldő életveszedelmet. Hova meneküljön hát a kúrparkok csendjére, tisztaságára áhítózó közönség ebben a fürdővárosban? A Gellért-fürdő betegek hol találnak csendet, ha már a saját kis parkjából elüzi őket a hullámfürdőben .napestig rikoltozók serege? Ez a hullámfürdő az előbb említett elhibázott létesítmény, amelynek komoly gyógyfürdő keretében való elhelyezése ellen annyira tiltakoztunk mi orvosok, de sajnos, csak akkor, mikor már épült, mert előbb meg se kérdeztek bennünket. Két körülmény menti, — mint mondják — szépsége és nagy jövedelmezősége. Laikus szempontok, melyek a gyógyfürdő-jelleg sérelmét nem teszik jóvá. Másutt felállítva éppoly jövedelmező és éppoly szép lehetett volna. A negyedik öröndetes tény a svábhegyi nagy szanatórium megnyitása. Új nyugateurópai gyógyintézettel gazdagodott Budapest fejedelmi környezetben. Ha még a füstökádó fogaskerekűt is villanyra alakítják át, igazán tökéletes lesz és a fokozott szükséglet mellett hamarosan követőkre is kell, hogy találjon.

Amit ezzel kapcsolatban a budai hegyvidék bájának, nagyszerű kilátóinak, gyönyörű erdeinek feltárásáról, kifogástalan sétautakkal való behálózásáról röviden mondhatok, az csak dicséret és elismerés lehet. A „szanatóriumok“, „week-end“-üdülok sokaságának van itt bőséges tere az elhelyezkedésre. S jó volna valami népszerűvé tehető új magyar kúrát is kieszelni, mint a drezdai „Weisser Hirsch“ genialis megalapítója tette, ötletéből egy nagy város erdejében, minden különleges gyógyfaktor nélkül számos szanatórium él meg sok száz orvosával és személyzetével*

De Budapest fürdőváros nem itt fent, hanem lent terület el hévforrásaival és egyelőre valljuk meg: még csak város s alig fürdő. Hogy egészen azzá legyen, ahhoz nem elég az idegenforgalom megteremtése; ahhoz a fővárosi fürdők, a Székesfőváros és a Közmunkatanács céltudatos összműködése szükséges. Ez utóbbi magas testület jelentőségében döntő súlyt kapott új elnökével, Rakovszky Ivánnal, kinek nyugateurópai látókörétől, belügyminiszterségében edzett erejétől és agilitásától, jövőbelátó ambíciójától Budapest fürdőváros eszméje igen sokat várhat. Székesfővárosunk vezetősége is, élén főpolgármester:rével, polgármesterével, úgy látszik mindinkább e jelszó varázsa alá

kerül, s fürdőinknek is be kell látniok, hogyha élni és boldogulni akarnak, áldozatokat kell hozniok, maguk között a munkát és hasznot fidosztaniok és a gyorsabb tempóhoz alkalmazkodniok. Aki nem bírja, álljon félre, vagy elveszett. A tempót a tőke ereje és a főváros diktálja, a közönség egyre fejlődő igénye követeli. Egy-egy tőkeszegény és lendületnélküli vállalat nem lehet gátja a magyar főváros fejlődésének. Célszerű munkafelosztás alatt azt értem, hogy az egyik, például a Császár-fürdő az úszósport fejlesztése mellett a betegpénztárak, beutalt tisztviselők és hadseregbeliek, szerényebb igényű magánbetegek részére rendezkednek be számos férőhellyel, szerényebb eszközökkel, de tökéletes higiéniaival. Erre a nagy üzemre már fonásának óriási vízbősége is hivatottá teszi, hozván 11,700.000 litert naponként, nem nem számítva bele az uszodákat tápláló 1,700.000 liter langyos vizet. A csaknem olyan vízbőségű Szent Lukács-fürdő már több luxussal a magyar középosztály, földbirtokos-osztály fürdője lenne és a Kelet és Dél idegenforgalmának befogadására szolgálna. A Szent Margit-sziget rendeltetése lenne a külföldiek és a pénzesebb itthoniak befogadása, ahol minden borfiú tudna már németül és még valami idegen nyelven; míg a Gellért-fürdő, a szerintem már javíthatatlan, megmaradna annak ami: luxus szállodának, félig kúrázó, átutazó, kéjutazó, vagy szórakozó idegenek részére, bálók és társas összejövetelek székhelyéül és pompás gyógyintézeteivel, fürdőivel szolgálná a pesti fennjáró betegek nagy közönségét. Ennek a szép, de elhibázottan tervezett fürdőnek gyógyszállóda, vagy éppen szanatórium jelleget adni már nem lehet; illet legfeljebb külön lehetett volna a közelébe építeni és vele, illetve fürdőivel a Kelenhegyi-út felett áthidalással összekötni. Erre a célra a Gellért-hegy védett déli oldala nagyszerűen kínálkozott is, tervezték is, de most az már búcsújáróhely és sétány. Most már nyugodjunk bele a változhatatlanba s ne kapkodjunk. Hanem azért a forrás óriási bőségét (2,700.000 liter egy nap alatt) mégis jobban ki kellene használni és erre építem fel azt a kívánságomat, hogy a Gellért-fürdő melletti Horthy Miklós-úti kisajátított telkeken az Orlay-utca és Kemenes-utca között építtessék fd a Székesfőváros fürdőkórháza, mégpedig a legsürgősebben. Nem szégyen-e az, hogy ebben a csodás gyógyforrásokban és egyebekben is gazdag fővárosban még egyetlen reumás szegény beteg meg nem gyógyult a főváros jóvoltából? Néhány száz ingyenjeggyel nem lehet lelkiismeretünket elaltatni. Elsőrendű kötelessége egy fürdőből hasznot, világhírt reménylő városnak az is, hogy e vizek gyógyeredményének mikéntjét kutassa, klinikailag észlelt beteganyagon bizonyítsa, hogy a gyógyvíztudományt előbbre vigye és ezáltal forrásait, fürdőjének kutató orvosait világhíressé tegye. Egyetemi belklinikának kellene itt létesülnie rendes professzor vezetése alatt, közel az üllőiúti orvosi telepekhez. A Székesfőváros építse, tartsa fenn, a kultuszminiszter kezdje, dotálja és az egyetem üsse reá a maga tudományának pecsétjét. Elsők volnánk a világon, s az innen kikerülő tudományos közlemények mindennél inkább használnának kedvenc jelszavunknak; nem is szólva a meggyógyított betegek hálás ezreiről. Isten adná, hogy ne legyen ez a kívánság hiába hangzó szó. Ma csak elemi erővel tör fel minden orvos,

minden szociálisan gondolkozó ember lelkéből, a közeljövőben azonban valóra is válhatna.

Kérdés, hogy mi legyen a Rudasfürdővel és a Széchenyi-fürdővel? Vájjon gyógyszállodák építésével ezek is bekapcsolhatók-e Budapest fürdőváros programjába, vagy csak a budapesti közönség fürdői legyenek? Mert ahol nincs gyógyszálloda, az a fürdő idegen- és betegforgalom szempontjából nem jöhet számba. A Rudasfürdőnek híres török építményét és a város szívében fekvő téli uszodáját nem lehet elvenni a közönségtől; a még mutatkozó vízfelesleg nem mondható éppen bőségesnek a források napi 800.000 liternyi vize mellett. Itt tehát csak kisebb arányú gyógyszállót, talán tisztviselő szanatóriumot lehetne felállítani. A hely is meglehetősen szűk, de fekvésénél fogva éppen kúrázó helybeli tisztviselőknek igen alkalmas volna, mert itt lakva, kúrájukat reggel elvégezve, még hivatalos munkájukat is el tudnák látni.

A Széchenyi-fürdő vize szintén nem sok ugyan (napi 720.000 liter), de 73 fok hőmérsékével nagy hígításokat elbír, s így a strandfürdővel bővített régi fürdőin felül feltétlenül tud táplálni még többet is. Mellette nagyméretű gyógyszálló építése okvetlen javasolt, de csak úgy, ha előbb környékéről a lármás népmulatót és angolparkot kitelepítik, s a szállót a nyaranta nagyon látogatott és éjfélig zenélő fővárosi vendéglőtől is csendtávolságba viszik a mostani fürdő keleti végébe.

A legfőbb feladatnak azonban azt kell kijelölnünk, hogy Budapest-fürdőváros igazi fürdőközönsége számára olyan nagyarányú „kúrparkot“ teremtsünk, amelyben az jól érezze magát, a főváros lármájától elkülönülhessen, sőt bizonyos területeken élhesse a maga exkluzív életét. Ilyen hatalmas és nagy „Kúrparknak“ kínálkozik a Margitsziget és a vele szemben fekvő budai rakpart, jelenleg gránitkocka, kavics és homok lerakodóhely. Ez a vigasztalan és sivár kép a festői szigettel szemben megbotránkoztató szégyenfoltja „Budapest fürdőváros“ politikájának és meghazudtol a komoly szemlélő előtt minden jó szándékot. Ha már ez a gyönyörű sziget a pesti parton csak Silos-raktárakra, uszályok tömegére és kültelki gyárakra tekint, legalább a hegyek felé ölelkezzen a kis Dunaágon át partmenti lombos kertekkel és alkosson szervesen összefüggő egészet a budai oldalon fekvő Lufcács- és Császárfürdő telepeivel. A budai parton el kell tűnni a vasúti vonalnak is, s nem kell a Pátify-térig befutnia, keresztüliszelve a sétatereket, elvágva a Dunához való kijutást, lehetővé téve a legszebb partmenti sétát. Vagy bújjon félig a föld alá, húzzon magára egy viaduktos takarót, melynek tetején széles dunamenti korzó futhatna végig, mint ahogy Párizsban a Szajna partján a „gare d’Orleans“-ba befutó nagy vasútvonal van ügyesen elrejtve a kilométeres rakpart alatt. Evvel óriásit lendülne a Szent Lukács- és a Császárfürdő is, melyek a maguk rendkívül nagy vízgazdagságával még messzemenő bővítési és fejlesztési terveket is ki tudnának elégíteni. Egészen a hajógyári szigetig kellene ennek a gyönyörű „Kúrpark“-nak kiterjednie nagyszerű szállodákkal, remek tennisz- és golfpályákkal, csónakházakkal. E Dunaágról minden hajóközlekedést ki kellene, tiltani,

csak az ide befutó motoros propellerekkel lenne a város alsórése megközelíthető. A két partot, több pontján motoros rév kötné össze és a Dunaág felső részén, a sziget orránál lenne a Budapesten áthaladó Bécs—belgrádi, Budapest—balatoni, esetleg Budapest—fiumei hidrolánok rendszeres kikötője.

Ha még ma a közraktárak és elevátor által elfoglalt Dunapartot is parkoznánk, az elevátort meghagyva, s a „Sachlichkeit“ élvé és esztétikája szerint átalakítva, esetleg például fővárosi népkönyvtár számára és szemben vele kultuszministerünk álma: a magyar Dahlem is kiépülne, jövathetnénk azt a sok vétet, amit fővárosunk fejlődése során eddig a Dunával szemben elkövettünk.

Hátra volna még, hogy Budapest állandó kiállítási területének elhelyezéséről szóljak, ami az 1929-i nemzetközi idegenforgalmi, turisztikai és fürdőügyi kiállításnak még mindig csak kiforrásban levő tervével is kapcsolatos. Tudvalevő, hogy a kiállítást a Gellért-hegy tetejére tervezik a citadella átalakításával. A felvezető két kocsúút mellett sikló tenné megközelíthetővé a közönség számára. Ennek az eszmének tragikuma az, hogy a geniális tervezője, akit gyönyörű tervei fölött sími láttam az elébe tomyosuló akadályok miatt: Alpár Ignác—meghalt. Realitása pedig az, hogy eddig még egyetlen kapavágás sem történt, sem a sikló, sem az új utak vagy épületek érdekében, tehát emberi számítás szerint aligha lesz megvalósítható 1929-re. De ez talán nem is baj; sem anyagi helyzetünk, sem felkészültségünk és terveink kiforratlansága szempontjából.

Egy negatívummal kezdem következtéseimet: végzetes hiba volna ezt a kiállítást, amiből majd az állandó kiállítási területnek kell kinőni, a Margitsziget feltöltött partjaira vagy a véle szemben üresen álló budai partra helyezni. Ezzel Budapest gyógyfürdő telepét tönkre tennénk, ha oda ezt az örökös vásárt a maga tömegforgalmával, lármájával, porával betelepítenénk. Közlekedési szempontból is elhibázott volna ugyan, hogy a nehezen megközelíthető szigeten a strandfürdő által két részre vágott területen, vagy éppen a Duna két partján helyezük el állandó kiállítási épületeinket, de azért mégis szükségesnek tartottam ezt az eleve tiltakozást, mert sok minden lehetetlenség megtörtént már nálunk az érdekek kíméletlen harcában.

Szerintem legszebb és közlekedési szempontból is legkövetesebb volna az állandó kiállítást szép park keretében éppen a Ferencvárosnak ma lezárt Dunapartján a közraktárak helyén elhelyezni. A közraktár forgalmát úgy is el fogja vonni innen délebbre a csepeli kikötő. Erre a területre a csepeli kikötőből, s a Ferencvárosi pályaudvarról odafutó vasút és három nagy körút torkollanék belé Pest felől, két, idővel három híd Budával is összekötné és a Duna felé félkörből záruló parkozott partja nemcsak hajóforgalmat biztosítana néki, hanem fejedelmi kilátással is gazdagítaná.

Szemben vele a feltöltött Lágymányoson is el volna helyezhető a kiállítás, de már kevésbé szerencsésen és távolról sem olyan megközelíthetően. Azonkívül nem tudom, mennyire keresztezné ez a kultuszminister terveit és a Boráros-téri híd budai fejénél kialakuló

városrész képét. Egyelőre azonban ez a terület egy nagy víztükör, évek bosszú munkáját és milliárdokat elnyelendő gödör.

Kínálkoznék még a régi löversenytér a keleti pályaudvar tőszomszédságában és a Gellért-hegy délnyugati lejtője a tetővel kapcsolatosan. Ez utóbbi kétségtelenül fejedelmi elhelyezés volna; olyan, amilyenhez fogható a világon nincs, ami magában véve szenzáció, ami vonz, elbűvöl és csodálatra készítet, De vigyázzunk, hogy ez a csábító elhelyezési terv bukást ne jelentsen! Egyetlen sikló nem tudja ide a rentabilitás biztosítására elegendő közönséget fel- és leszállítani; autón pedig kevés ember jár. De ma autónak, autóbuszoknak még az útjai sincsenek meg. Lehetetlen itt kiállítást rendezni mindaddig, míg azt a fővárosi villamos vonalakkal átszállás nélkül megközelíthetővé nem teszik. Sínpároknak már csak azért is kell felvezetniük, mert ugyan hogyan szállítanak ide fel egy Pullmann-kocsit, vagy egy új típusú mozdonyt a turisztikai és közlekedésügyi kiállításra, vagy általában építőanyagot, hogy itt az a nagyarányú tervezett építkezés meginduljon?

Érzem, hogy e kérdésben nem megoldást ajánlottam, csak problémát tárgyaltam. Megjegyzem a magam mentéséjére, hogy orvos létemre városfejlesztési tervekkel, talán csak álmokkal foglalkozom, de magam is Budapest szülötte vagyok, szeretem fővárosunkat és szentül meg vagyok győződve, hogy a Kelet kapujára felépített kereskedelmi és forgalmi politikánk mellett Budapest fürdőváros politikája szabja meg nekünk a helyes, a jövőt ígérő fejlődés irányát. A nagy római példáján buzdulva tehát, aki mindenkor és mindenütt addig hirdette, hogy „Carthaginem delendam censeo“, míg végre a rómaiak példátlan erőfeszítésével ez meg is történt: nekünk orvosoknak is, kiknek Budapest fürdőváros eszméje lelkünkön fekszik, minden alkalmat és módot meg kell ragadnunk ez eszmék és tervek hirdetésére.

Akkor remélhetőleg meg is valósulnak.

VÁMOSSY ZOLTÁN.